

Методологија за развој програма обуке заснованих на стандардима квалификација

Београд, 2021.г.одине

СКРАЋЕНИЦЕ	3
ПОПИС СЛИКА.....	4
Увод	5
1. Приступи у развоју програма образовања.....	8
1.1. Концепт исхода учења	9
1.2. Функције исхода учења	10
1.3. Врсте исхода учења.....	12
1.4. Формулисање исхода учења.....	13
2. Принципи развоја програма обуке	13
3. Концепт програм обуке.....	14
4. Генерички модел развоја програма стручног образовања	15
5. Структура програм обуке	16
6. Структурирање програма обуке	17
6.1. Назив програма обуке	18
6.2. Сврха програма.....	18
6.3. Циља програма.....	19
6.4. Општи исходи учења.....	20
6.5. Одређивање модуларне структуре и израда плана обуке	20
6.5.1 Утврђивање модуларне структуре на основу компетенција	21
6.5.2 Утврђивање модуларне структуре према занимањима.....	23
6.6. Структура модула	25
6.7. Трајање програма	26
6.8. Услови за упис полазника.....	26
6.9. Начин остваривања програма.....	27
6.10. Начин прилагођавања програма обуке	27
6.11. Институционални услови за реализацију програма	28
6.12. Поступак провере савладаности програма обуке.....	28
7. Структура програма за делимично остваривање стандарда квалификација....	28
А н е к с и	30
Образац програма обуке за рад струци	31
Образац програма обуке којим се делимично остварује стандард квалификације ...	34

СКРАЋЕНИЦЕ

АЗК	Агенција за квалификације
ЕОК	Европски оквир квалификација
ЗУКОВ	Завод за унапређивање квалитета образовања и васпитања
ЗУОВ	Завод за унапређивање образовања и васпитања
ЈКШ	Јединствени кодекс шифара за уношење и шифрирање подата у евиденцијама у области рада
МПНТР	Министарство просвете, науке и технолошког развоја
МРЗБСП	Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања
НОКС	Национални оквир квалификација у Републици Србији
НСКЗ	Национална стандардна класификација занимања
НСЗ	Национална служба за запошљавање
ППУ	Признавање претходног учења
РС	Република Србија
СЗ	Стандард занимања
СК	Стандард квалификација

ПОПИС СЛИКА

Слика 1: Модел конструктивистичког усаглашавања

Слика 2: Генерички модел развоја програма образовања и обуке

Слика 3: Програми обуке са модуларном структуром на основу компетенција

Слика 4: Програми обуке са модуларном структуром на основу занимања

Слика 5: Разврставање посебних исхода учења према компетенцијама

Слика 6: Разврставање посебних исхода учења према занимањима

Увод

Методологија за развој програма обуке за рад у струци¹ (у даљем тексту Методологија) који се заснивају на стандардима квалификација (СК) припремљена је у оквиру партнерског пројекта Владе Швајцарске и Владе Републике Србије „Знањем до посла“ (*"From Education to Employment – E2E"*) који се спроводи од 2016. године.

Подршку развоју и тестирању Методологије обезбедио је пројект „Развој интегрисаног система националних квалификација у Републици Србији“, који се реализује у оквиру ЕУ програма ИПА 2014.. Методологија је тестирана путем развоја четири програма из области грађевинарства уз учешће Центра за стручно образовање и образовање одраслих у оквиру Завода за унапређивање образовања и васпитања, Политехничке школе из Суботице и Техничке школе из Власотинаца.

Потреба за Методологијом ситуирана је у контекст ширих стратешких опредељења која су у РС формулисана у последње две деценије², а која афирмишу унапређење:

- вредности људског капитала и могућности за одржив социјално-економски развој;
- могућности за задовољавање потреба тржишта рада за знањима и вештинама;
- могућности за пуну социјалну партиципацију и запошљавање;
- мобилности и флексибилности радно активног становништва;
- мера подршке појединцима и социјалним групама за превазилажење социјалне искључености, маргинализације и сиромаштва;
- програмске понуде и учешће одраслих у програмима образовања и учења;
- квалитета формалног и неформалног образовања и услова за креирање ефикасног система признавања претходног учења (ППУ).

Досадашња политика стручног образовања и образовања одраслих нормативно утемељена Законом о основама система образовања и васпитања³, Законом о НОКС-у⁴,

¹ Правилник о ближим условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса ЈПОА ("Службени гласник РС", број 89 од 27. октобра 2015) осим програма обуке за рад у струци разликује још девет врста програма обуке.

² Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији, "Службени гласник РС", број 1 од 5. јануара 2007; Стратегија развоја стручног образовања у Републици Србији, "Службени гласник РС", број 1 од 5. јануара 2007; Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији, „Службени гласник РС“, бр 1/07; Стратегија развоја образовања у Србији до 2020, „Службени гласник РС“, бр. 107/2012.

³ Закон о основама система образовања и васпитања, "Службени гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон и 6/2020.

⁴ Закон о националном оквиру квалификација Републике Србије, "Службени гласник РС", бр. 27/2018 и 6/2020.

Законом о образовању одраслих⁵, Националним оквиром образовања и васпитања⁶ и одговарајућим правилницима⁷, омогућила је:

- увођење програма заснованим на исходима учења;
- развој национално оквира квалификација;
- развој и ажурирање листе квалификација за све нивое НОКС-а;
- успостављање Регистра квалификација;
- оснивање секторских већа за 12 сектора образовања;
- развој и утврђивање стандарда квалификација;
- стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих;
- развој и увођење система за признавање претходног учења.

На основу тога створен је оквир за развој програма образовања и обуке који се заснивају на исходима учења и СК који изражавају потребе тржишта рада за знањима и вештинама.

Основни приступ у развоја програма обуке који омогућују стицање стручних квалификација и компетенција је приступ заснован на СК⁸; то значи да се развој програма одвија као трансформација СК у програм обуке; ппрограМСки циљеви, исходи и садржаји учења и други програмски елементи екстрахују се из одговарајућег СК и структурирају у јединствену, кохерентну и функционалну програмску целину.

Основна сврха Методологије за развој програма обуке који се заснивају на СК је:

- креирање јединствене и кохерентне процедуре за развоју програма обуке за рад у струци и стицање квалификација и стручних компетенција;
- осигурање квалитета процеса учења и квалитета исхода учења (стечених компетенција, знања, вештина, способности и ставова);
- унапређење могућности институција за образовање да шире своју образовну понуду путем развоја нових програма обуке;
- стварање предуслова за успостављање система провере постигнућа и система за ППУ.

Методологија развоја програма који се заснивају на СК и који омогућују стицање стручних квалификација и компетенција, односно јавне исправе о оствареном

⁵ Закон о образовању одраслих, "Сл. гласник РС", бр. 55/2013, 88/2017 - др. закон, 27/2018 - др. закон и 6/2020 - др. Закон.

⁶ Правилник о Националном оквиру образовања и васпитања, "Службени гласник РС", бр. 98 од 3. новембра 2017.

⁷ Правилнику о о ближним условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих, "Службени гласник РС", број 89 од 27. октобра 2015; Правилник о методологији за развој стандарда квалификација, "Службени гласник РС", број 156 од 25. децембра 2020.

⁸ Према чл- 25 Закона о националном оквиру квалификација Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 27/2018 и 6/2020) стандард квалификације је основ за развој програма образовања за стицање квалификације на свим нивоима образовања.

стандарду квалификација или уверења о делимично оствареном стандарду квалификација, намењена је школама и другим организацијама које намеравају да стекну статус ЈПОА.

У Методологије се разматрају и елаборирају питања која су релевантна за развој програма стручне обуке као што су: основни приступи и принципи у развоју програма, концепт и структура програма, начин успостављања компатибилност између компетенција које се захтевају у раду и компетенција које се стичу у процесу обуке. Централни део Методологије представља опис и елаборација фаза у развоју програма обуке и начин њиховог структурирања у модуле и у јединствену и кохерентну програмску целину. Саставни део Методологије је и образац за развој програма обуке приказан у Анексу 1.

1. Приступу у развоју програма образовања

С обзиром на доминантну позицију појединих елмената у целовитој програмској структури, приступу у развоју програма разврставају се у три основне групе:

- *усмереност на садржај* - традиционални приступ у развоју програма у коме наставници и експерти за поједине области дефинишу и развијају програм као попис области или тема које ће се предавати и у коме селекција садржаја претходи разматрању свих осталих питања везаних за организацију учења; доминантна усмерености на садржај образлаже се ставом да је знање кључни конституент развоја и да је основни смисао образовања да обезбеди знања које ће бити потребна полазницима у непосредној и даљој будућности; програм усмерен на садржај првенствено дефинише оно што наставник треба да предаје;
- *усмереност на активности и искуство учења* – приступ у коме избор организационих облика, метода, техника, стратегија учења и поучавања и целокупног искуства учења има примаран утицај на структуру и процесе развоју програма; с обзиром да се програм развија за контекст који је динамичан и често непредвидив, кључни задатак образовања је да развије сазнајне способности (форме мишљења), због чега је неопходно да програм (и начин његове реализације) првенствено буде усмерен на процесе учења и њихову детаљну дескрипцију; програм усмерен на активности и искуства учења првенствено дефинише начин на који ће бити организован процес учења;
- *усмереност на исходе учења* – приступ у коме се на јасан и недвосмислен начин дефинишу очекивна постигнућа у учењу, односно оно што су полазници у стању да ураде по завршетку програма образовањ; одлуке о томе шта ће бити научено по завршетку процеса образовања и шта ће бити резултат учења, претходе свим другим одлукама у процесу развоја програма; крајњи ефекат учења постаје примарна ствар у развоју програма и организацији учења; овај приступ афирмише став да крајњи „производ“ детерминише процес и садржај учења, а не да процес и садржај детерминишу и дефинишу „производ“ (исход) учења.

Од 90-их година 20. века, приступ усмерен на исходе је доминантна глобална пракса у развоју програма образовања и обуке и примењен је и у овој Методологији. У Републици Србији концепт исхода учења је уведен у све реформске процесе и све функционалне делове система образовања (опште, средње стручно, високо образовање). Целокупни систем образовања се организује око онога што је суштинско за ученике, полазнике, студенте - онога што они могу да ураде на крају процеса образовања. Исходи учења постали су основа за планирање, развој програма, праћење и вредновање образовања, успостављање система квалитета, стандарда постигнућа и

успостављање система квалификација и стандарда квалификација, оцењивање и праћење постигнућа.⁹

1.1. Концепт исхода учења

Исходи учења су експлицитни искази о резултату учења. По свом карактеру и функцији исходи могу бити:

- когнитивни (знање, интелектуалне вештине и способности);
- психомоторни (мануелне и физичке вештине) и
- афективни (ставови, интересовања, вредности).

Исходи описују оног који учи после дефинисаног периода учења у смислу:

- шта зна (разуме),
- шта је у стању да уради под одређеним околностима и
- како се понаша у односу на оно што ради (ставови, вредности, оријентације).

За процес развоја програма образовања и обуке исходе учења је најједноставније разумети (дефинисати) као исказе о оном што је полазник / ученик у стању да уради (демонстрира) по завршетку процеса учења.

Инсистирање на демонстрацији наученог не значи да исходи рефлектују само вештине (мануелне или когнитивне) или стручне компетенције. Демонстрација наученог указује на бихејвиорални карактер исхода и, осим вештина, подразумева и све активности повезане са репрезентацијом резултата учења, па и оних резултата који се тичу знања, способности и ставова. Свака презентација знања, способности и ставова (демонстрација стеченог знања) има бихејвиорални карактер. У том контексту синтагма „у стању је да уради“ значи, на пример, да наведе, објасни, укаже, процени и сл., што представља валидну демонстрацију знања и указује на бихејвиорални карактер исхода.

⁹ Закон о основама система образовања и васпитања, "Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон и 6/2020), Закон о образовању одраслих, "Сл. гласник РС", бр. 55/2013, 88/2017 - др. закон, 27/2018 - др. закон и 6/2020 - др. закон, Закон о високом образовању, „Службени гласник РС“, бр. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - др. закон, 67/2019 и 6/2020 - др. закони, Закон о националном оквиру квалификација Републике Србије, "Службени гласник РС", бр. 27/2018 и 6/2020, Правилник о методологији за развој стандарда квалификација, "Службени гласник РС", број 156 од 25. децембра 2020, Образовни стандарди за крај обавезног образовања, Београд, 2010, доступно на:

http://ceo.edu.rs/images/stories/obrazovni_standardi/kraj_obaveznog_obrazovanja/Predlog%20standarda.pdf.

С обзиром на то да представљају очекивани резултат учења и очигледну демонстрацију наученог, исходи учења по свом карактеру морају бити:

- усклађени са развојним карактеристикама оних који уче,
- проверљиви (не нужно и мерљиви),
- позитивно формулисани,
- остварљиви (достижни),
- конкретни (да омогуће адекватну организацију наставе и проверу постигнућа),
- прецизни и јасно формулисани (да спрече различита тумачења) и
- усклађени са одговарајућим дескрипторима НОКС-а.

1.2. Функције исхода учења

У подручју стручног образовања и обуке основна функција исхода учења је да омогуће:

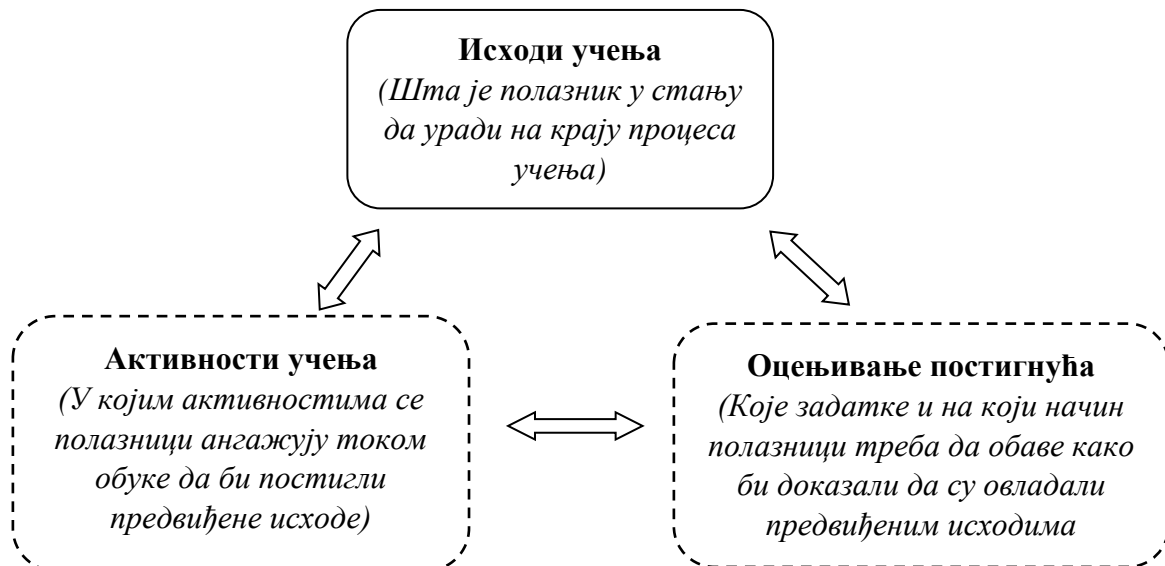
- прецизирање нивоа и обима учења и упоређивање обима учења на различитим нивоима;
- јасну представу о очекиваним резултатима и прихватљивом постигнућу;
- дефинисање захтева (стандарда) за организаторе образовања/обуке и наставнике;
- доследну и јасну комуникацију између полазника, наставника и послодаваца;
- избор и метода, техника и активности учења;
- избор критеријума и процеса и начина оцењивања остварености исхода;
- успостављање система признавања (валидације) претходног учења;
- доделу сертификата са јасним значењем.

Најважнија функција исходи учења јесте, међутим, да усмере реализаторе програма ка избору одговарајућег начина реализације програма и провере постигнућа. Све одлуке о организацији процеса учења (избор садржаја, метода, стратегија и средстава учења) и провере постигнућа (избор начина провере, процедуре провере, врста задатака за проверу), доносе се на основу исхода учења, њиховог карактера и комплексности. Усклађивање процеса реализације обуке и учења и начина провере постигнућа са исходима учења остварује се путем процеса конструктивистичког усаглашавања, односно остваривања кохерентности исхода учења, начина њихове реализације и начина провере њиховог постигнућа.

Конструктивистичко усаглашавање се остварује одговором на три основна питања:

- шта треба да се постигне;
- како то да се постигне и
- како се доказује постигнуће?

Слика 1: Модел конструктивистичког усаглашавања

Модел конструктивистичког усаглашавања је полазна оријентација у развоју програма који треба да обезбеди кохерентност планираних очекивања, реализације програма и провере постигнућа..

Модел конструктивистичког усаглашавања, конвертован у табелу, може представљати и интерни алат групе за развој програма који служи за финалну проверу кохерентности програма. Упоредни преглед исхода учења, активности учења и задатака за проверу постигнућа исхода омогућује финалну валидацију програма.

Исходи учења	Активности учења	Задаци за проверу
Исход 1		
Исход 2		
Исход 3		

1.3. Врсте исхода учења

Према пореклу и функцији у раду и учењу, исходи могу бити *општи* и *посебни*.¹⁰

Општи (завршни) исходи учења описују крајње резултате учења, односно резултате учења у виду компетенција. Компетенција је интегрисани скуп знања, вештина, способности и ставова, које појединцу омогућују ефикасно *делање* у складу са стандардом квалификације.¹¹ Компетенција, дакле, подразумева деловање, обављање радних улога и функција у реалном радном окружењу на основу коришћење одговарајућих знања, вештина, способности и ставова. Општи, односно завршни исходи обухватају већи број посебних, односно специфичних исхода учења у виду посебних знања, вештина, способности и ставова.

Општи исходи учења за дату квалификацију одређеног нивоа морају бити усклађени са одговарајућим дескрипторима нивоа НОКС-а. Дескриптори нивоа и поднивоа представљају генерички опис сложености исхода учења одређеног нивоа или поднивоа квалификација. Дескриптори у НОКС-у су утврђени за сваки ниво и подниво и садрже три категорије исхода учења: знања; вештине; способности и ставове. У доњем примеру дати су дескриптори НОКС-а за ниво 3¹² са којима морају бити усклађени исходи учења за сваку врсту конкретне квалификације на нивоу 3.

НИВО	ЗНАЊЕ	ВЕШТИНЕ	СПОСОБНОСТИ И СТАВОВИ
3.	Поседује општа и стручна знања о чињеницама, основним принципима и процесима потребним за рад и/или учење	Примењује вештине потребне за обављање мање сложених, разноврсних, повремено нестандартних оперативних послова; Прикупља и врши избор релевантних информација; Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале	Обавља послове самостално у складу са техничко-технолошким процедурама уз повремене консултације; Организује сопствени рад; Одговорно је за примену процедура и средстава сопственог рада; Предузимљив је у раду

¹⁰ Правилник о методологији за развој стандарда квалификација, ("Службени гласник РС", број 156 од 25. децембра 2020). разликује завршне и специфичне исходе учења. У овој Методологији, сходно досадашњој пракси и традицији у развоју програма, исходи се класификују на опште и посебне. Термини завршни и општи, односно специфични и посебни могу се разумети као синоними.

¹¹ Закон о националном оквиру квалификација Републике Србије, "Службени гласник РС", бр. 27/2018 и 6/2020.

¹² Закон о националном оквиру квалификација Републике Србије, "Службени гласник РС", бр. 27/2018 и 6/2020, Прилог 1.

Општи исходи учења за сваку конкретну квалификацију легитимишу полазника¹³ и представљају оно што послодавац очекује од запослених у одређеном занимања и са одређеним нивоом квалификације

Посебни исходи описују резултате учења у облику знања, специфичних вештина, способности и ставова. Они омогућују постигнуће општих исхода у виду компетенција и служе за планирање и реализацију активности учења и праћење и оцењивање постигнућа.

Посебни исходи учења могу се изразити (формулисати) на различитим таксономским нивоима, односно на различитим нивоима постигнућа, од познавања и разумевања, преко примене до способности за процену и суђење).

1.4. Формулисање исхода учења

Уобичајена структура за формулисање исхода у стручном образовању састоји се од следећих елемената:

- *уводне фразе* - која упућује на завршетак процеса учења (По завршетку програма/модула...);
- *субјекта* - идентификација оног ко врши радњу (полазник/ученик);
- *глагола* - указивање на активност, односно оно што је субјект у стању да уради после периода учења (је у стању/може да....);
- *објекта глагола* - указивање на шта или са чим се делује;
- *критеријума* или стандарда извршења - опис услова под којима се радња, односно активност обавља.

2. Принципи развоја програма обуке

Развој програма обуке који су усмерени на исходе учења почива на примени принципа:

- *Релевантности* - програми обуке задовољавају потребе тржишта рада и појединаца за знањима, вештинама, способностима и ставовима, односно компетенцијама; релевантност у односу на свет рада подразумева да програми обезбеђују она знања, вештине, способности и ставове (компетенције) које послодавци траже, који за њих имају тржишну вредност (које су спремни да плате путем запошљавања и одговарајуће расподеле зарада); СК је рефлексивна потреба послодаваца за знањима и вештинама и основни алат за обезбеђење релевантности програма образовања и обуке;

¹³ Према Правилнику о врсти, називу и садржају образаца и начину вођења евиденција и називу, садржају и изгледу образаца јавних исправа и уверења у образовању одраслих ("Службени гласник РС", бр. 89 од 27. октобра 2015, 102 од 11. децембра 2015) на полеђини обрасца сертификата за остварене исходе стручних компетенција, односно обрасца уверења о делимично оствареном стандарду стручних компетенција, уписују се стечене стручне компетенције.

- *Партнерства* – програма обуке је производ заједничког деловања и сарадње репрезентативних представника оних који обављају занимање за које програм оспособљава и оних који реализују програм (наставници, инструктори);
- *Заснованости на стандардима* – програми рефлектују компетенције дефинисане у СК и стандардима занимања (СЗ) и обезбеђују могућност за избор релевантног садржаја, развоја одговарајућих процедура за проверу постигнућа и верификацију претходног учења;
- *Модуларности* - програми се могу структурирати у модуле који рефлектују компетенције потребне за обављање појединих занимања; модули су релативно независни пакети учења који обезбеђују стицање појединачних компетенција или комбинације више стручних компетенција; с обзиром на своју релативну организациону независност и целовитост модули се могу преносити, односно користити у другим програми и бити њихов структурални и функционални део; модули се могу формирати према компетенцијама које квалификација подразумева или према занимањима за која је дата квалификација релевантна;
- *Признавања претходног учења* – СК су основа за признавања знања, вештина и компетенција стечених изван формалног система образовања; појединцу се признају знања, вештине способности, ставови и компетенције утврђене одговарајућим СК, које је он стекао образовањем, животним или радним искуством.

3. Концепт програм обуке

Програм образовања/обуке је опис активности, услова и средстава учења планираних и организованих ради постизања утврђених циљева и очекиваних исхода у дефинисаном временском периоду.

Циљеви и исходи учења се могу односити на стицање и унапређење знања, вештина, способности и ставова у некој области или делу области, припрему за даље учење, стицање компетенција и квалификација за обављање занимања, односно групе занимања али могу бити повезани личним и социјалним развојем или слободним временом. Постигнуће очекиваних исхода, обично се и формално потврђује.

Програми обуке за рад у струци припадају групи програма неформалног образовања који омогућују стицање стручних квалификација и нивоа квалификација, (НОКС 2, 3 и 5), односно компетенција које се захтевају у занимању или групи занимања (укључујући и кључне компетенције које су релевантне за дату квалификацију), а које су идентификоване у одговарајућем СК.

Завршетак целовитог програма обуке омогућује стицање сертификата о оствареном стандарду квалификација у целини. Завршетак дела програма (модула) омогућује стицање уверења о делимично оствареном стандарду стручних квалификација.

4. Генерички модел развоја програма стручног образовања

Уобичајена (међународна) пракса развоја програма стручног образовања и обуке почива на јасним релацијама између квалификација и занимања и СК и СЗ. Тај однос може се изразити на следећи начин:

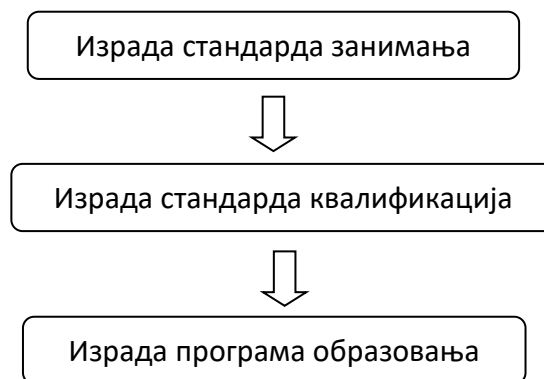
- вештина је способност да се обави одређена радна улога или функција која представља основну јединицу радног ангажовања;
- више сродних вештина конституише посао/радно место;
- сродни послови се групишу у радне задатке и дужности и конституишу занимање;
- једно или више сродних занимања конституише квалификацију.

Друштвено верификован опис занимања и квалификација је СЗ, односно СК. Термин стандард указује да су искази о радним активностима (СЗ) и исходима учења (СК) усаглашени (договорени) међу кључним актерима током процеса израде стандарда. Уколико предлог стандарда усвоји надлежно тело, стандард постаје национални и уводи се у јавну употребу.

Како квалификација омогућује рад у једном или више занимања (релевантност квалификације за запошљавање), СК почива на једном или више СЗ;

С обзиром на међузависност СЗ, СК и програма образовања генерички (уобичајен/уопштен) модел развој програма образовања има следећи облик:

Слика 2: Генерички модел развоја програма образовања и обуке

Осим што представљају подлогу за развој програма образовања и обуке СЗ и СК се користе и за оцењивање постигнућа и развој система за признавање претходног учења.

У процесу развоја програма образовања и обуке за рад у струци који се заснивају на СК неопходно је, међутим, превазићи основна ограничења која се односе на чињеницу да у РС још увек није успостављена пракса развоја СЗ, нити је донета методологија њиховог

развоја¹⁴, што имплицира немогућност прецизне и свеобухватне идентификације занимања која одређени СК подразумева (укључује)¹⁵ и идентификације активности (дужности и задатака) које се обављају у појединачном занимању и знања, вештина, способности и ставова потребних за извршење тих активности, што значајно отежава процес развоја СК, а тиме и развој програма образовања и обуке, посебно развој појединачних модула који воде до оспособљености за рад у занимању.

5. Структура програм обуке

Програма обуке садржи следећих 18 обавезујућих елемената¹⁶:

- назив програма;
- сврху програма;
- циљ програма;
- опште исходе учења (кључне и/или стручне компетенције);
- посебне исходе учења (знања, вештина и ставова у оквиру модула);
- услове за упис полазника (приступни захтеви у погледу образовања или обучавања, година старости, посебни услови - здравствени или по основу других прописа);
- садржај програма по модулима, уколико има модуле;
- трајање програма у сатима;
- начин организације, облике и методе остваривања програма;
- начин обезбеђивања приступачности програма за особе са инвалидитетом;
- материјале за учење и подучавање, приручник/водич за испит;
- поступак провере савладаности програма;
- број полазника по групи;
- кадрове потребне за остваривање програма;
- услове у погледу простора, опреме и средстава неопходних за остваривање програма;
- начин на који се програм чини доступним јавности;
- прилагођеност програма, искуству, стеченом образовању, знању, вештинама и способностима полазника;
- назив јавне исправе (сертификата, уверења) које се издаје кандидату након провере савладаности програма.

¹⁴У МРЗБСП у току је израда Методологије развоја стандарда занимања у оквиру пројекта „Знањем до посла“ - E2E“ (*"From Education to Employment – E2E"*).

¹⁵ Закон о НОКС-у ("Сл. гласник РС", бр. 27 од 6. априла 2018, 6 од 24. јануара 2020 је препознао овај проблем због чега је у члану 50 наведено да до доношења стандарда занимања у складу са прописима који уређују запошљавање, повезаност стандарда квалификације са тржиштем рада заснива се на подацима о занимањима који су утврђени на основу прописа из области рада и запошљавања до ступања на снагу овог закона.

¹⁶ Правилник о ближим условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих, "Службени гласник РС", број 89 од 27. октобра 2015.

Сходно досадашњој пракси и искуству у развој програма образовања и обуке ови програмски елементи се у обрасцу за развој програма групишу у неколико логичких и функционалних целина (видети Анекс 1) који програму дају прегледан и кохерентан облик.

6. Структурирање програма обуке

Примарна сврха стручног образовања и обуке је обезбеђење стицање знања, вештина и ставова који су релевантни за свет рада. У складу са тим, програми стручне обуке морају имати недвосмислене и императивне исходе учења изведене из компетенција које се захтевају у обављању занимања и који обезбеђују стварну меродавност у њиховом обављању. Успостављање међузависности и компатибилности између рада и учења подразумева стварање реалне могућности да се током обуке учи оно што ће се заиста радити, односно да компетенције које се захтевају у раду (занимању) буду оне компетенције које се стичу током обуке.

Основни инструмент за успостављање компатибилности између рада и учења и ефикасан развој програма обуке је СК (и одговарајућих СЗ) који рефлектују потребе тржишта рада за знањима и вештинама.

Почетни оперативни корак у развоју програма обуке је формирање радне група за развој програма, која је у стању да захтеве тржишта рада, односно СК, трансформише у програм. Групу за развој програма по правилу, чине репрезентативни представници оних који обављају занимање за које програм оспособљава и репрезентативни представници оних који програм за то занимање, односно квалификацију реализују. Рад групе обично организује и модерира стручњак за развој програма.

У складу са тим препоручује се да групу за развој програма обуке чине:

- два практичара који имају вишегодишње искуство у обављању одређеног занимања;
- један до два наставника/инструктора који имају вишегодишње искуство у образовања за дато занимање/квалификацију;
- један стручњак за развој програма у стручном образовању, односно образовању одраслих.

Тимски рад у развоју програма обуке је основна претпоставка за квалитета програма јер обезбеђује:

- заступљеност различитих перспектива (и нужни компромис) у развој програма обуке и
- квалитетну анализу СК и СЗ, односно стручних компетенција које они садрже, адекватну расподелу знања, вештина, способности и ставова према појединачним компетенцијама/занимањима, утврђивање модуларне структуре програма и планирање основних елемената и смерница за реализацију програма и постигнуће исхода учења.

Сходно интенцији за повезивањем рада и образовања и прописаној структури (Поглавље 5), развој програма обуке одвија се кроз неколико фаза и појединачних корака у оквиру сваке фазе.

6.1. Назив програма обуке

Назив програма обуке пружа сажету информацију о програму и треба да указује на квалификацију, за коју програм оспособљава. Назив квалификације мора се доследно преузети из СК и не може се мењати или модификовати јер је сваки назив квалификације јединствен и као такав унет у Регистар НОКС-а .

У називу програма обуке обавезујућа је употреба синтагме обука (Обука за ...) чиме се указује да програм обезбеђује стицање квалификација и компетенција путем неформалног образовања.

6.2. Сврха програма

У општем смислу термин сврха подразумева одговор на питање зашто се нешто ради и чему служе активност која се обавља или продукти те активности. У процесу развоја програма обуке термин сврха указује на општу намену програма обуке, на оно што ће програмом бити постигнуто, односно на разлоге реализације програма.

Сврха програма је уопштен и кратак опис оног за шта ће се полазник оспособљавати током процеса обуке навођењем активности (процеса) за које се оспособљава и објекта активности. У неким случајевима могуће је навести и контекст активности (прецизирањем области рада или економске делатности у којој се активности обављају).

Сврха програма се може екстраховати из општег описа квалификације из СК који садржи кратак опис квалификације и сврху квалификације у смислу јасне формулације за шта је неко оспособљен и које кључне компетенције поседује. Уобичајено је да се у СК наведу оне кључне компетенције које су од значаја за ефикасно обављање стручних активности.

Сврху програма обуке се екстрахује из општег описа квалификације из СК на начин као што је то приказано у доњем примеру.

Део из општег описа квалификације

Механичар текстилних машина самостално обавља послове на монтажи, одржавању и сервисирању механичких и компјутерски управљаних машина у текстилној индустрији (машина за предење, ткање, плетење, штампање, оплемењивање и конфекцијских машина).

Примери формулација сврхе програма обуке

Сврха програма је оспособљавање полазника за монтажу, одржавање и сервисирање механичких и компјутерски управљаних машина у текстилној индустрији.
Програм омогућује ефикасан и одговоран рад на монтажи, одржавању и сервисирању механичких и компјутерских машина,

комуникацију са сарадницима, рад у тиму и примену мера заштите и безбедности на раду.

6.3. Циља програма

Циљ је укупна интенција програма са јасном идентификацијом опсега/контекста/подручја у коме ће се деловати и у коме ће бити постигнути одређени резултати (исходи). То је основна дирекција (шта треба постићи и где треба деловати) за организатора обуке и наставнике у конципирању програма и планирању реализације обуке.

С обзиром да је сваки програм обуке намењен стицању компетенција за обављање једног или више занимања (за која је релевантна дата квалификација и која су експлицитно наведена у СК) циљ програма се изражава навођењем занимања за које програм обезбеђује стицање компетенција.

Како циљ указује на опредељењима организатора обуке и наставника они се обично изражава путем уводне реченице чији носећи део је одговарајућа глаголска именица (развијање, стицање, оспособљавање, креирање, унапређивање, разумевање...) уз навођење занимања за које програм обезбеђује стицање стручних компетенција.

Циљ програма обуке је стицање стручних компетенција за занимање:

- тесар,
- фасадер,
- монтер скела....

6.4. Општи исходи учења

Општи исходи су стручне компетенције дате у СК. Узимајући у обзир предложену дефиницију исхода учења и начин њиховог формулисања (писања), стручне компетенције из СК се конвертују у опште исходе учења на начин као у доњем примеру.

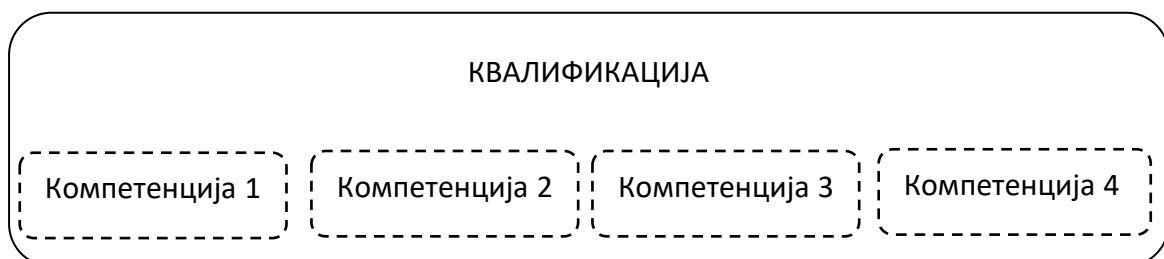
Компетенције у СК:	Општи исходи учења:
	По завршетку програма обуке кандидат је оспособљен за:
– припрема грађе за тесарске конструкције;	– припрему грађе за тесарске конструкције;
– извођење тесарских конструкција;	– извођење тесарских конструкција;
– демонтажу дрвених конструкција	– демонтажу дрвених конструкција;

Карактеристике и сложеност општих исхода детерминише број и врсту посебних исхода учења, обим и структуру садржаја, стратегије, методе, средства и активности учења, као и начин праћења, провере и оцењивања научног.

6.5. Одређивање модуларне структуре и израда плана обуке

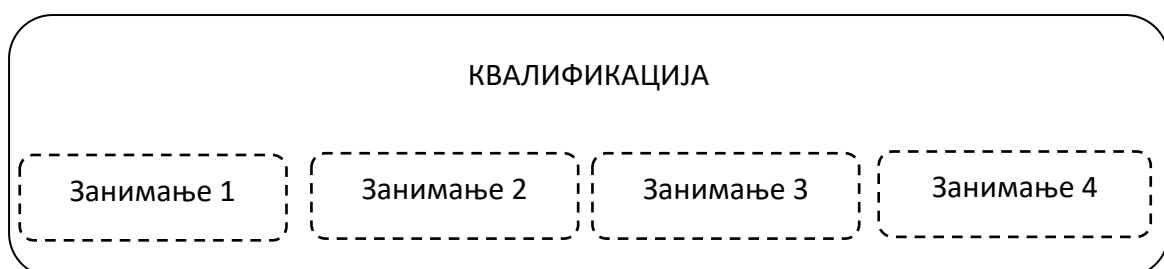
Као што је већ наглашено (Поглавље 6) модули се у програму могу развијати на основу компетенција (Слика 3)

Слика 3: Програми обуке са модуларном структуром на основу компетенција

или на основу занимања (Слика 4) који су идентификовани у СК.

Слика 4: Програми обуке са модуларном структуром на основу занимања

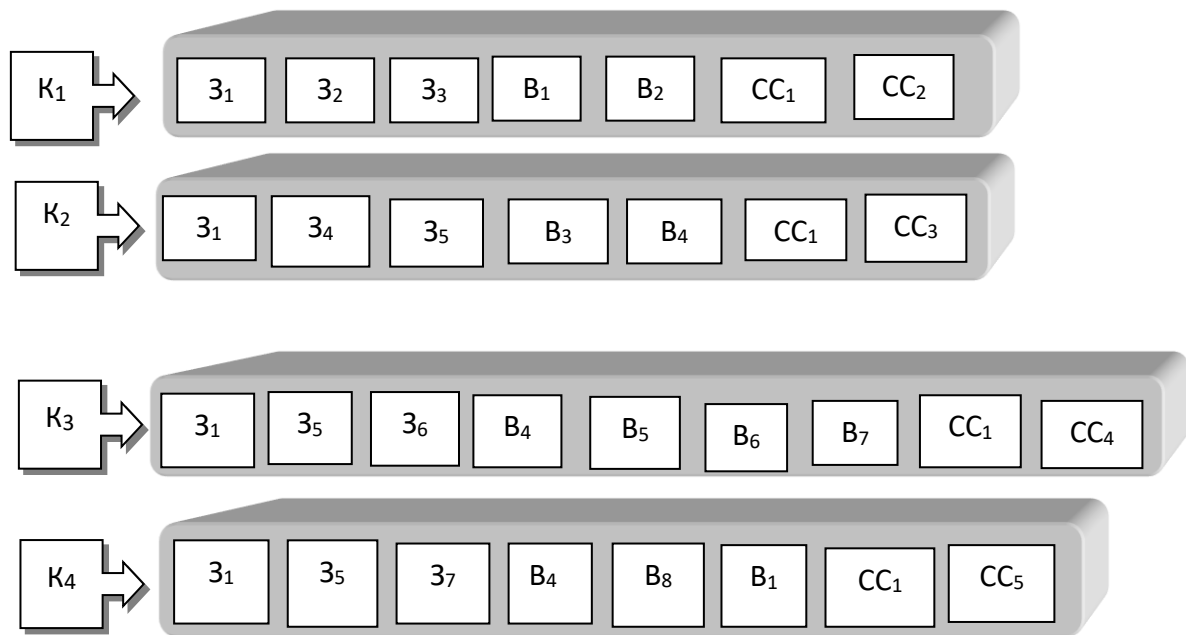
6.5.1 Утврђивање модуларне структуре на основу компетенција

Компетенције дате у СК, односно општи исходи учења наведени у програму обуке (видети поглавље 6.5.) су један од критеријума за развој модула. Модули формиран према компетенцијама могу бити општестручни (омогућујући) и ужестручни.

Процес структурирања модула на основу компетенција одвија се у кроз неколико основних корака:

1. Нумерација појединачних компетенција датих у СК ($K_1, K_2, K_3...$);
2. Нумерација појединачних знања ($Z_1, Z_2, Z_3,...$), вештина ($B_1, B_2, B_3,...$), способности и ставова ($CC_1, CC_2, CC_3,...$) датих у СК¹⁷;
3. Разврставања знања, вештина, способности и ставова према појединачним компетенцијама, при чему нека од њих могу имати општестручни карактер и бити структурални део сваке или већине компетенција, а нека ужестручни карактер и искључиво припадати само одређеној компетенцији;

Слика 5: Разврставање посебних исхода учења према компетенцијама

4. Издвајање оних компоненти (знања, вештина, способности и ставова) које имају општи карактер и које су заједнички за све или већину компетенција у посебан модул или модуле, а у циљу рационализације процеса обуке и учења; у стручном

¹⁷ У СК су наведени знања (5-20 ставки), вештине (5-20 ставки) и способности и ставови који представљају контекстуализоване исказе о самосталност и одговорност за одговарајући ниво квалификације.

образовању/обуци знања, вештине, способности и ставови који имају општестручни карактер обично се односе на процесе и активности планирања и припреме рада и мере безбедности и заштите на раду, укључујући и заштиту околине; Уколико за неке компетенције постоје одређене специфичности планирања и припреме рада и посебне мере безбедности у раду, оне се могу се могу реализовати (конкретизовати) у оквиру обуке (модула) за те компетенције

5. Формирање коначне структуре појединачних компетенција са (искључиво) ужестручним знањима, вештинама, способностима и ставовима, водећи рачуна о томе да се, у начелу, сваки појединачни елемент (знање, вештина) може у табели јавити смо једном; способности и ставови могу да буду заједнички за све компетенције или групе компетенција.

Компетенције	Знање	Вештине	Способности и ставови
K ₁	З ₂ , З ₃ , З ₁₂ ,	В ₁ , В ₇ , В ₁₆ , В ₄ ,	СС ₅ , СС ₃ , СС ₂ , СС ₆ , СС ₁₁ ,
K ₂	З ₈ , З ₆ , З ₄ ,	В ₅ , В ₁₀ ,	
K ₃	З ₆ , З ₈ , З ₁₀ , З ₁₁ ,	В ₈ , В ₉ , В ₆ , В ₁₄ ,	СС ₈ , СС ₉ , СС ₇ ,
K ₄	З ₉ , З ₁₃ ,	В ₁₂ , В ₁₇ ,	СС ₁₀ , СС ₄ ,

Посебну пажњу у формирању табеле компетенција треба обратити на позиционирање исхода учења у виду кључних компетенција. Кључне компетенције које су релевантне за дату квалификацију идентификоване су у оквиру општег описа квалификације у СК и у оквиру описа појединачних вештина, способности и ставова. У случају квалификација на нивоу НОКС-а 3 општи опис квалификације укључује (само) кључне компетенције које су од посебне важности за квалификацију и које ће бити укључене у проверу било у оквиру завршног испита или ППУ. У табели компетенција кључне компетенције треба расподелити према појединачним стручним компетенцијама, при чему је могуће и дозвољено да су неке кључне компетенције повезане са сваком стручном компетенцијом, а неке само са једном.

У табели компетенција знања, вештине и способности се приказују у свом пуном називу. Из табеле треба да буде потпуно јасно да свака појединачна компетенција има специфичну и јединствену конфигурацију знања, вештина, способности и ставова и која, као таква, може да буде пуновредан предмет обуке и учења, што значи да се може обликовати у посебан и релативно независан пакет учења, односно ужестручни модул.

6. Структурирање ужестручних модула на основу табеле компетенција. Уобичајена је пракса да је једна компетенција предмет једног модула, односно да један модул омогућује стицање само једне стручне компетенције. У случајевима постојања велике међузависности у примени и стицању компетенција, модул

може водити до постигнућа две стручне компетенције (нпр.: 1. *Извођење тесарских конструкција* + 2. *Демонтажа дрвених конструкција* = *Извођење и демонтажа тесарских конструкција*).

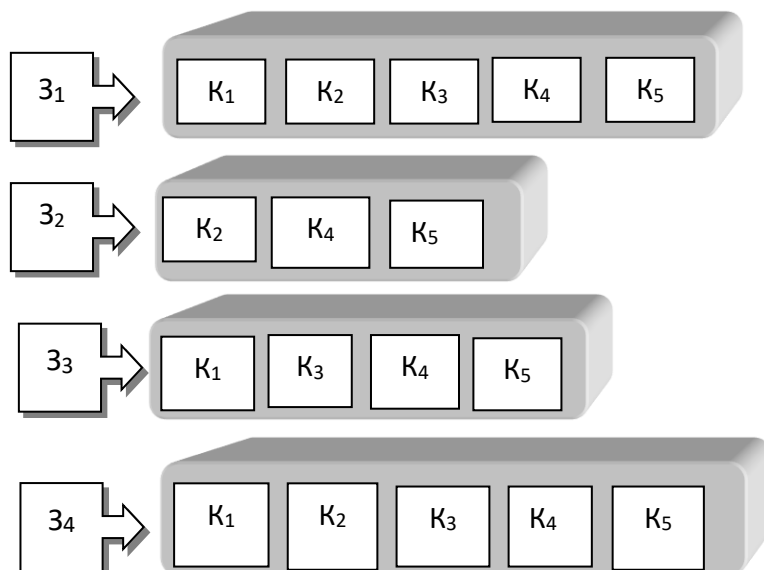
6.5.2 Утврђивање модуларне структуре према занимањима

Модули се могу формирати на основу занимања која су дата у СК¹⁸. Сваки модул у програму обезбеђује оспособљавање за једно занимање у оквиру оних занимања која су идентификована у СК.

Процес структурирања модула на основу занимања одвија се на следећи начин:

1. Нумерација појединачних занимања датих у СК (Z_1, Z_2, Z_3, \dots);
2. Нумерација појединачних компетенција датих у СК (K_1, K_2, K_3, \dots);
3. Нумерација појединачних знања (Z_1, Z_2, Z_3, \dots), вештина (V_1, V_2, V_3, \dots), способности и ставова (CC_1, CC_2, CC_3, \dots) датих у СК¹⁹;
4. Разврставања појединачних компетенција према занимањима;

Слика 6: Разврставање посебних исхода учења према занимањима

¹⁸ Формирање модула на основу занимања може бити релевантнија опција за послодавце и атрактивнија за полазнике, јер је занимање препознатљивије на тржишту рада и запошљавања.

¹⁹ У СК су наведени знања (5-20 ставки), вештине (5-20 ставки) и способности и ставови који представљају контекстуализоване исказе о самосталност и одговорност за одговарајући ниво квалификације.

Иако појединачне компетенције могу бити интегрални део различитих занимања у матрици занимања свако занимање мора имати јединствену структуру компетенција

Занимања	
Занимања	Компетенције
З ₁	К ₁ , К ₃ , К ₅ , К ₆
З ₂	К ₁ , К ₂ , К ₃ , К ₄ , К ₆
З ₃	К ₁ , К ₂ , К ₅ , К ₆
З ₄	К ₁ , К ₄ , К ₆

5. Разврставање појединачних знања, вештине, способности и ставова према појединачним компетенцијама у оквиру сваког занимања, што је могуће учинити на два начина:

а) сваки појединачни модул занимањима може имати јединствену структуру компетенција и свака компетенција јединствену и целовиту структуру знања, вештина, способности и ставова; у том случају сваки модул занимања обезбеђује стицање свих компетенција, односно појединачних знања, вештина, способности и ставова која су потребне за рад у датом занимању; сваки модул занимања је потпун пакет учења у који су на функционалан начин интегрисани и општестручна и ужестручна знања, вештине, способности и ставови који омогућују обављање једног занимања. Овај начин је погоднији за оне организаторе образовања који се одлуче да не развијају целовите програме за стицање квалификације, већ само програме за стицање оспособљености за рад у (једном) занимању.

б) у случају када се организатор образовања одлучи за развој програма за стицање целовите квалификације неопходно је из СК издвојити она знања, вештина, способности и ставова које имају општи карактер и које су заједнички за све или већину занимања, односно за све или већину компетенција датог СК у посебан модул или модуле (омогућујући модули). Ти модули представљају предуслов за похађање свих модула занимања;

в) након издвајања општестручних знања и вештина, односно формирања омогућујућих модула, преостала ужестручна знања из СК се расподељују према компетенцијама које припадају датом занимању;

Занимање 1			
Компетенције	Знање	Вештине	Способности и ставови
К ₁	З ₂ , З ₃ , З ₁₂ ,	В ₁ , В ₇ , В ₁₆ , В ₄ ,	СС ₅ , СС ₃ ,
К ₂	З ₈ , З ₆ , З ₄ ,	В ₅ , В ₁₀ ,	СС ₂ , СС ₆ , СС ₁₁ ,
К ₃	З ₆ , З ₈ , З ₁₀ , З ₁₁ ,	В ₈ , В ₉ , В ₆ , В ₁₄ ,	СС ₈ , СС ₉ , СС ₇ ,
К ₄	З ₉ , З ₁₃ ,	В ₁₂ , В ₁₇ ,	СС ₁₀ , СС ₄ ,

Формирање коначне модуларне структуре служи као основа за планирање обуке и формулисање исхода учења и других структуралних елемената у модулу.

Модуларна структура програм приказује се у плану реализације обуке.

План реализације програма обуке

РБ	Модул	Број сати		
		Т	ПР	УКУПНО
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
УКУПНО				

Т – теоријска настава ПР – практични рад

6.6. Структура модула

Сваки модул садржи следеће неопходне елементе:

Назив модула је назив компетенције, односно занимања чије постигнуће модул обезбеђује.

Циљ модула формулише се навођењем стручне компетенције чије стицање модул обезбеђује (напр.: *Циљ модула је стицање стручне компетенције за припрему тесарских конструкција*), односно занимања за које модул оспособљава (напр.: *Циљ модула је оспособљавање полазника за занимање Тесар*)

Исходи модула су посебни исходи учења. Као што је то већ речено (поглавље 6.5.), ови исходи се формулишу у виду знања, вештина, способности и ставова и екстрахују се из СК.

Из СК је потребно екстраховати само и тачно она знања, вештине, ставове и способности који су релевантни за постигнуће дате компетенције, односно оспособљености за дато занимање, како је то већ урађено у матрици компетенција, односно матрици занимања (поглавље 6.5.2). Појединачни исходи учења у модулу морају бити груписани у три јасно препознатљиве и одвојене категорије (знања, вештине, способности и ставови).

Препоручени садржаји се приказује у минималној форми како би се наставнику/инструктору оставио простор за властито креирање реализације програма, односно начина постигнућа исхода учења и и прилагођавање садржаја конкретної групи полазника. Тематске целине и појединачне теме треба структурирати тако да покривају појединачне исходе и груписати их према логичком редоследу у постигнућу исхода.

Препоручени садржаји су рефлексија комплексности и особености очекиваних исхода и представљају основу за утврђивање трајања модула.

Трајање модула у сатима одређује се у зависности од сложености исхода учења које полазник треба да достигне на крају модула и од обима препоручних садржаја.

Укупно време трајања модула изражава се као време потребно за реализацију теоријске наставе и време потребно за практични рад (увежбавање).

Начин остваривања модула подразумева опис организације и реализације модула (видети поглавље 6.9.).

Услови за похађање модула се односе на идентификовање оних програма обуке или модула који су услов за похађање датог модула.

- **Материјали за учење и подучавање** подразумева навођење свих материјала који се користе у реализацији програма (цртежи, презентације, филмови, прописи, каталози, приручници, водич за припрему испита за проверу савладаности програма и сл).

6.7. Трајање програма

Укупно трајање програма у часовима резултира из укупног броја часова трајања појединачних модула.

За адекватну процену укупног времена трајања програма, осим исхода учења, неопходно је узети у разматрање и дескрипторе нивоа квалификација који су дати у Прилогу 1 Закона о НОКС-у.

Узимајући у обзир претходне критеријуме, чланови тима за развој програма обуке, на основу анализе комплексности компетенција, односно исхода учења и дескриптора нивоа квалификација, доносе консензусом одлуку о трајању програма, с тим што укупно трајање програма обуке за 2. ниво НОКС-а не може бити мање од 120 нити веће од 360, док за 3. ниво укупно трајање мора бити најмање 960 сати обуке. Када се ради о нивоу 5 минимално трајање обуке је 6 месеци.

Посебно се мора водити рачуна да дужина трајања програма не увећа цену реализације програма и не угрози могућност полазника да у дужем временском периоду похађају програм обуке.

6.8. Услови за упис полазника

Услови за похађање модула се односе на идентификовање оних програма обуке или модула који су услов за похађање датог модула (обавезни модули).

Услови за упис у програм обуке резултирају из услова за упис на појединачне модуле. У програму морају бити спецификовани општи услови за уписа (услови у погледу претходно стеченог нивоа квалификација, образовања или обуке и по потреби година

старости потенцијалних полазника. Приликом одређивања услова за упис треба имати у виду да према Закону о НОКС-у услов за стицање нивоа 2 и 3 НОКС-а је претходно стечен ниво 1 НОКС-а, док је услов за стицање нивоа 5 НОКС-а, претходно завршен ниво 4 НОКС-а.

Зависно од карактера и врсте обуке могуће је спецификовати и посебне услове за похађање обуке (здравствене, психофизичке или услове по основу посебних прописа за рад или обучавање).

6.9. Начин остваривања програма

Начин остваривања програма је пројекција услова и средстава неопходних за реализацију програма и подразумева дефинисање:

- редоследа остваривања модула;
- максималне величине групе за реализацију програма и њену евентуалну поделу у подгрупе приликом реализације делова програма или појединачних исхода учења у виду стручних компетенција;
- места остваривања обуке (посебно место остваривање теоријске наставе и место остваривања практичне обуке);
- начина организације обуке, облика и метода рада;
- недељне динамике обуке (нпр.: похађања обуке 5 пута недељно или два пута недељно);
- неопходних наставних средстава (општа наставна средства, модели, узорци материјала, специфична опрема, машине, алати, прибор);
- врсте и начина примене посебних и личних мера заштите на раду.

6.10. Начин прилагођавања програма обуке

Начин прилагођавања програма обуке подразумева јасан опис:

- обезбеђивања приступачности програма за особе са инвалидитетом;
- прилагођеност програма, искуству, стеченом образовању, знању, вештинама и способностима полазника.

Програм обуке се прилагођава рањивим групама, а пре свега особама са инвалидитетом уколико постоји образложена иницијатива за прилагођавање програма одређеној циљној групи. Лице са инвалидитетом је лице са физичким, чулним или менталним сметњама које смањују могућност запошљавања и отежавају учење због чега се захтева прилагођавање програма обуке.

Програм обуке се може прилагођавати особама са инвалидитетом у погледу начина реализације програма, укључујући и услове за доступност институције, трајања програма и начина провере постигнућа.

Програм обуке се може прилагођавати искуству, стеченом образовању, знању, вештинама и способностима полазника с обзиром на начин реализације програма, трајања обуке и начина провере постигнућа. Организатор образовања који реализује програм може на основу претходно утврђених знања и вештина, односно доказа о стицању одговарајућих знања и вештина (поступак ППУ) ослободити полазника обавезе похађања одређеног дела програма и провере компетенција или дела компетенција на испиту за проверу стручних компетенција.

6.11. Институционални услови за реализацију програма

Опис институционалних услова за реализацију програма обуке подразумевају идентификовање:

- кадрова потребних за остваривање програма (прузима се из СК у коме су наведен квалификације реализатора програма (прецизно навести врсту ниво образовања наставника и инструктора практичног образовања);
- услове у погледу простора, опреме и средстава неопходних за остваривање програма;
- начин на који се програм чини доступним јавности;
- назив јавне исправе, односно уверења које се издаје кандидату након провере савладаности програма.

6.12. Поступак провере савладаности програма обуке

Поступак провере савладаности програма обуке се спецификује у случају када организатор образовања (друга организација или средња школа) остварује активности образовања одраслих којима се у целини остварује стандард стручних квалификација.

У опису поступка провере стручних компетенција неопходно је навести:

- предмет провере (навести опште исходе/компетенције који се стичу обуком);
- поступак провере савладаности модула (прецизирати да се провера обавља извршењем практичног радног задатка са пратећим усменим образложењем);
- број задатака који полазник извршава на испиту за проверу стручних компетенција;
- место на коме се обавља провера (школа, радионица и сл.);
- начин изражавања оцене на испиту (оцена се изражава са «положио», «није положио» испит за стицање стручне компетенције, навођењем назива обуке);
- тачан назив јавне исправе која се издаје кандидату након провере стручних компетенција.

Детаљније објашњење начина провере савладаности програма обуке/модула дато је у посебном упутству.

7. Структура програма за делимично остваривање стандарда квалификација

Развоја програма којим се делимично остварује СК (програм за једно занимање) остварује се на сличан начин као и развој програма у целини, односно појединачних модула. Ове две врсте програма имају скоро идентичну структуру (видети Анекс 2).

Програми којима се делимично остварује СК, односно програма обуке за занимање разликују се од програма којима се у целини остварује СК по начину формулисања следећих елемената:

Назив програма - формулише се навођењем одговарајуће уводне фразе („Обука за занимање“...) и назива занимања за које програм оспособљава.

Назив уверења која се издаје кандидату - формулише се навођењем одговарајуће уводне фразе („По завршетку програма обуке и положеног испита за проверу компетенција кандидат стиче уверење о савладаности програма обуке за занимање “ ...) и назива занимања за које програм оспособљава.

Циљ програма - формулише се навођењем одговарајуће уводне фразе („Циљ модула је оспособљавање полазника за занимање“ ...) и назива занимања за које модул оспособљава.

Општи исходи програма – су стручне компетенције за дато занимање које се преузимају из СК.

Посебни исходи програма – су знања, вештине, способности и ставови који се преузимају из СК.

Остали програмски елементи (услови за упис полазника, садржај програма, трајање програма, начин организације, облици и методе остваривања програма, начин обезбеђивања приступачности програма за особе са инвалидитетом, материјал за учење и подучавање, поступак провере савладаности програма, број полазника по групи, кадрови потребни за остваривање програма, услови у погледу простора, опреме и средстава неопходних за остваривање програма, начин на који се програм чини доступним јавности, прилагођеност програма, искуству, стеченом образовању, знању, вештинама и способностима полазника, формулишу се на идентичан начин као и за програм у целини, односно његове појединачне модуле.

Анекси

АНЕК 1

Образац програма обуке за рад струци

Назив програма:		Трајање програма у сатима/месецима:
Назив квалификација који се стиче		
Ниво НОКС-а		
*Назив занимања/посебних исхода учења		
Врста јаве исправе која се стиче		
Сврха програма/ Циљ програма/ Способности и ставови који се стичу кроз програм обуке	Сврха програма: Циљ програма: Способности и ставови:	
Општи исходи учења		
Општи услови за упис		
Посебни услови за упис		

План реализације програма обуке

РБ	Модули	Број сати		
		Т	ПР	УКУПНО
1.				
2.				
3.				
УКУПНО				

ПР – практични рад Т – теоријска настава

Назив модула:		Трајање модула:	
Циљ модула:			
Исходи модула По завршетку обуке полазник је у стању да:	Препоручени садржаји	Начин остваривања обуке	
Знања:			
Вештине:			
Услови за похађање и проверу савладаности модула			
Услови за похађање модула			
Материјали за учење и подучавање			
Поступак провере савладаности модула			

Назив модула:		Трајање модула:	
Циљ модула:			
Исходи модула По завршетку обуке полазник је у стању да:	Препоручени садржаји	Начин остваривања обуке	
Знања:			
Вештине:			
Услови за похађање и проверу савладаности модула			
Услови за похађање модула			
Материјали за учење и подучавање			
Поступак провере савладаности модула			

Назив модула:		Трајање модула:
Циљ модула:		
Исходи модула По завршетку обуке полазник је у стању да:	Препоручени садржаји	Начин остваривања обуке
Знања:		
Вештине:		
Услови за похађање и проверу савладаности модула		
Услови за похађање модула		
Материјали за учење и подучавање		
Поступак провере савладаности модула		

Назив модула:		Трајање модула:
Циљ модула:		
Исходи модула По завршетку обуке полазник је у стању да:	Препоручени садржаји	Начин остваривања обуке
Знања:		
Вештине:		
Услови за похађање и проверу савладаности модула		
Услови за похађање модула		
Материјали за учење и подучавање		
Поступак провере савладаности модула		

Начин прилагођавања програма обуке

Обезбеђивања приступачности програма за особе са инвалидитетом	
Прилагођеност програма, искуству, стеченом образовању, знању, вештинама и способностима полазника	
Институционални услови за реализацију програма	
Поступак провере савладаности програма обуке	

АНЕК 2

Образац програма обуке којим се делимично остварује стандард квалификације

Назив програма:		Трајање програма у сатима/месецима	
Назив занимања			
Врста јавне исправе која се стиче			
Трајање програма	Број сати		
	Теорија:	Практичан рад:	Укупно:
Циљ програма			
Општи исходи учења	По завршетку програма обуке полазник стиче компетенције за:		
	– xxxxx – xxxxxx		
Посебни исходи учења	По завршетку програма обуке полазник је у стању:		
	Знања:		
	– xxxxx – xxxxxx		
	Вештине:		
– xxxxx – xxxxxx			
Способности и ставови:			
– xxxxx – xxxxxx			
Начин остваривања обуке			
Општи услови за упис			
Препоручени садржаји			
Посебни услови за упис			
Услови за похађање савладаности модула			
Услови за похађање модула			
Материјали за учење и подучавање			
Поступак провере савладаности модула			
Начин прилагођавања програма обуке			

Обезбеђивања приступачности програма за особе са инвалидитетом	
Прилагођеност програма, искуству, стеченом образовању, знању, вештинама и способностима полазника	
Институционални услови за реализацију програма	
Поступак провере савладаности програма обуке	